

Судебное заявленіе (манifestація) отъ имени нѣв. митрополита П. Могилы и иноковъ Гойскаго монастыра о томъ, что гойскій ректоръ Теофанъ Скуминовичъ, отправившійся на апрѣльскіе луцкіе рочки съ порученными ему документами, денежными суммами и проч.. пропалъ безъ вѣсти.

1643 года мая 18.

Року тисеча шестъсотъ чотырдесятъ третего месеца мая осмънадцатого дня.

На вряде вгородскомъ, в замъку его кор. милости Луцкомъ, передо мною Андреемъ Гуляницкимъ, намѣстникомъ подстароства Луцкаго, и книгами нинешними вгородскими Луцкими, становши очевисто велебный в пану Богу отецъ Лавренътий законникъ рекгулы святого Базилега, намѣстникъ монастыра Госцкаго, именемъ ясне превелебного его милости отца Петра Могилы, архиепископа митрополиты Киевскаго, Галицкаго и всея Руси, архимандриты Печарскаго Киевскаго, также своимъ и всихъ законниковъ тогожъ монастыра Госцкаго именемъ, прихилиючисе до словъного оповеданя своего в справе няжей выраженой, в року нинешнемъ месеца априля двадцатъ второго дня занесеною, соленнемъ манифестацію занеслъ о то, ижъ велебный отецъ Теофанъ Скуминовичъ, ректор ихъ Госцкай, маючи перед собою дорогу на рочки вгородские Луцкие априлевые, в року нинешнемъ близко прошлые, в справахъ тогожъ монастыра Госцкаго, яко старшій на тотъ часъ будучий, и иншихъ себе од ясне превелебного его милости отца митрополиты злецоныхъ до Луцка и до вельможного тежъ его милости пана Черниговскаго маючихъ потребахъ, ехалъ, з собою мунимента, не толко до справъ на тые рочки служачие, але и иншиє розныє, то естъ обликги и записы од розныхъ особъ служачие, также мембрамы ясне превелебного его милости отца митрополиты на листы и особливе на квити од сумы на выдергафъ у ясне вельможного его милости пана Адама з Брусилова Киселя, каштеляна Черниговскаго, служачое, и для дальшого тежъ тогожъ Госцкаго яко и Киевскаго Братскаго монастыровъ завартя контракту, даные и повероныє, также и суму од вельможного его милости пана Ерога Немирича тысячу золотыхъ,

а од их милости пановъ обывателейъ Волынскихъ две тысячи золотыхъ одобравши, и особливый тежъ коштъ на експенса правные, также коней сивыхъ монастырскихъ чотыри и пятого боярского с колясою и з велю книг, яко законникъ и старшимъ будучий, и з иными тежъ речома од сребра и злота церковного, при аппаратахъ будучого, и з маетности тежъ монастыра Госцъкого, то есть з села Курозвонъ, слугъ двоухъ, на имя одного Юхна Козляковского боярина, а другого Миколая Володка возницу з собою побравши, ехаль, о которомъ и до тыхъ часъ ижъ неведати где се заделъ и оборочаеть; о чомъ манифестансь, яко наместъникъ монастыра Госцъкого, о велебномъ отцу Теофане Скуминовичу уже по през недел три, ажъ и до дня нынешнего, ани въ Луцъку и где индей жадное ведомости ижъ мети и завзяти не можеть, але обаляючисе и десперуючи, яко то, уховай Боже, в дорозе придавовати се звыкло, о здоровю, албо забитъю ихъ десперуючи, столъже, ани од него самого, ани тежъ од жадного з челяди, з нимъ будучое, жадное ведомости мети неможеть се; теды, стерегучи целости гонору велебного отъца речоного, особливе здоровья его и челяди помененое, также справъ, квитовъ, листовъ и мембрамовъ голыхъ, од превелебного его милости отъца метрополиты секретне яко конфидентови повероныхъ, жебы потомъ през то уйма, уближенъе и турбация явая томужъ превелебному его милости отъцу метрополите и монастырови ихъ Госцъкому ни в чомъ деятисе и поносити, стережи Боже, не могъла, для вшелякое целости своее и правъное тую манифестацию передъ урядомъ нынешнимъ манифестансь занесль и подал, заховуючи себе, за взятъемъ в дальшомъ прокгресе достаточное ведомости салву мелиорационис до простестации належачое, жадаючи на тотъ часъ, абы тая его манифестация теперешняя до книгъ принята и записана была; што отрималь.

(Изъ городской мушкой книги, хранящейся въ Киевс. Центр. Архивъ подъ № 2481; л. 627 и сл.)

Примъч. Исчезновение Теофана Скуминовича скоро объяснилось: онъ измѣнилъ православію, тайно перебѣжавъ въ латино-уніатскій лагерь. Когда это обнаружилось, отъ имени П. Могилаи занесена была жалоба на бывшаго гойскаго ректора (напеч. въ VI т. 1 ч. *Архива Юго-зап. Россіи*, № СССХVII), изъ коей видно, что похищение, сдѣланное имъ при тайномъ побѣгѣ, было очень значительно: Скуминовичъ не только присвоилъ порученныя ему для веденія судебныхъ дѣлъ отъ разныхъ лицъ денежныя суммы,

документы, книги и не мало церковнаго имущества, но также захватилъ до 5000 злотыхъ митрополитанскихъ доходовъ, собранныхъ имъ съ разныхъ протопопій. — Вскорѣ послѣ своего побѣга Скуминовичъ сдѣлалъ попытку объяснить свою измѣну православію. Въ сентябрѣ того же 1643 г. онъ издалъ сочиненіе подъ заглавіемъ: „Przyczyny porzucenia disuniei Przewasnego narodowi Ruskiemu podane a Iasnie wielmożnemu Przewielebnemu Panu Jego Mości Panu Abrahamowi Woynie z Bożey y Apostolskiej Stolice łaski Biskupowi Wilenskiemu Patronowi y Dobrodzieiowi swemu oferowane od Theodora Skuminowicza (w Wilnie w drukarni Akademiei Societatis Iesu. R. P. 1643).“

Содержаніе и составъ сочиненія опредѣляется слѣдующимъ рефератомъ „rozdziałow y paragrafow“, приложеннымъ въ концѣ книги:

Rozdział I. *Że Pan Bog dla schismy wschodnie Kraie karał y karze.*

- § 1) Proroctwa o przysłym upadku Grecyey.
- § 2) Iudicium Gennadiusza y Niphona Patriarchow Carogrodzkich dla czego niewolę Turecką cierpi Graecya.
- § 3) Przy niewoley upor, symonia, nieporządki y inne znaki pokarania Bożego w Graecyey.
- § 4) Wyliczenie krajow wschodnich, ktore dla Disuniei wpadły w przeklestwo Boże.

Rozdział II. *Że Graecya przedtym Biskupa Rzymskiego za głowę Cerkwie znata.*

- § 1) Biskup Rzymski ustanowił Patriarchostwo Konstantinopolskie.
- § 2) Biskup Rzymski Patriarchi na stolice ich wsadza, y do niego ze Wschodu Appellacya.
- § 3) Biskup Rzymski Cesarze y Patriarchi przeklina, y wykлина, y z Patriarchostwa ruguie.
- § 4) Biskup Rzymski prawdziwe Synody składa, y te bez niego bydz nie mogą.
- § 5) Rzymski Biskup czym iest w Cerkwi, y że błdzić w wierze nie może.

Rozdział III. *Że Pan Bog dla Disuniei Ruskie kraie karał y karze.*

- § 1) Jako Bog dla Disuniei Rus karał y karze.
- § 2) Europa gdzie Biskupowi Rzymskiemu posłuszna, tam szczęśliwa: gdzie nie, tam się krwią oblewa.
- § 3) Pokarał Bog Ruski narod niewiadomością rzeczy, dla ktorey nie skłania się do poznania prawdy.

Rozdział IV. *Że Rus od Chrztu swego, przez kilka set lat, w iedności S. z Kosciółem Rzymskim była.*

- § 1) Rus chrzcila się od Unita Patriarchi i zacyzym y sama była w Uniey.
- § 2) Rus do Schismatyka Patriarchi nie posyła po sakrę.
- § 3) Rus fest przeniesienia s. Mikołaja, od Papieża ustanowiony, przymiue y święci.
- § 4) Rus Metropolitow sama bez Patriarchi święci głową S. Kli-mensa, y do Rzymu pisze.
- § 5) O Synodzie Lugdanskim y o Bekasie Patriarsze.
- § 6) O Semiwlaku Metropolicie.
- § 7) O Jsidorze Metropolicie y Synodzie Florentskim.
- § 8) Metropolitę z Rzymu od Papieża do Kiiowa przysłanego Rus przymiue y do Papieża pisze.
- § 9) O Josephie Sołtanie Metropolicie y Niphonie Patriarsze.
- § 10) Kiedy owszeki Ruskie kraie Disunia opanowała.

Rozdział V. *Przyczyny niektore specialne nawrocenia się Authora tej książki.*

- § 1) W Disuniei żadnego zakonu nie masz.
- § 2) W Disuniei Kapłanstwo niepewne.
- § 3) W Disuniei Piśma Bożego niewiadomosc.
- § 4) Disunia nie wie iako wierzy.
- § 5) Disunicka Cerkiew nie iest Katholicka.

Rozdział VI. *Przyczyny dla ktorych się nie wiele Disunitow nawraca.*

- § 1) Priwata niektórym nie dopuszcza, aby nie byli miedzy Ka-tholikami w małej wadze.
- § 2) Drugim nie dopuszcza wstyd, że się zawiedli.
- § 3) Insi oglądają się na starszych swych.
- § 4) Insi chcą y drugich pociągnąć.
- § 5) Niektorzy zle rozumieją o Katholickiej wierze.

Въ научномъ отношеніи книга (точнѣ брошюра) ¹⁾ Скуминовича—произведение слабое: она большею частію представляет собою сжатую компиляцію прежнихъ латино-уніатскихъ сочиненій, направленныхъ противъ православныхъ южно-руссомъ съ обычными излюбленными темами и при-емами римско-католической полемики. Но въ ней имѣютъ немаловажное историческое значеніе довольно частыя экскурсіи автора въ область совре-

¹⁾ Сочиненіе Скуминовича, in 4, заключаетъ въ себѣ (кромѣ заглавнаго листа, по-священной предмовы Виленскому бискупу А. Войнѣ, занимающей 3 страницы, и оглавления въ концѣ на 2-хъ страницахъ) 56 листовъ (112 стран.) довольно разгонистаго шрифта.

менной ему жизни и отношений. Принимая во внимание чрезвычайную библиографическую рѣдкость брошюры Скуминовича, мы считаемъ нелишнимъ представить здѣсь извлеченіе изъ нея всего, имѣющаго ту или иную историческую цѣнность.

Приводимъ сначала въ полномъ видѣ любопытное предисловіе автора „do czytelnika:“

Iako mię osobiłwa Zbawiciela moiego łaska z błędu Disuniey wyzwala, y ugruntowała na kamieniu powszechney wiary, że iuż summieniem uwolnionym z weselem ducha mego, w kosciele S. Rzymskim Katholickim laudans invocо Dominum, rok iuż w tym miesiącu minał; kiedym z umysłu dla zbawienia dusze moiey z Wołynia do Wilna przyiachawszy, od wielu lat zawzięte myśli komu należało oznaymił, y peracta confessione za pozwoleniem spowiednika na Wołyn znowu był powrocił. Ale iakom y pozwierzehownie proch Disunicki z siebie otrząsł, piąty ieszcze miesiąc. Więc on z wiekow dobru naszemu nieprzyiaciel, lubo y konwersacyą moię z Katholikami przed czasem był rozgłosił, y listy od zacnych osob w teyże sprawie pisanych do mnie, do Consistorium Kijowskiego oddał, y różne mi do drogi Wilenskiey czynił praepedicye, że mi do tey duszozbawienney sprawy przeszkodzić nie mógł, pobudził niektorych z swoiey faryny malevolos, ktorzyby różne nawrocenia się mego pro suo libitu przyczyny podawali. Ale kłóż nie wie, że y na świętych mężow, Duchem łaski y umiętnosci dobrze z nieba opatrzonych Archiepiskopow swych, kiedy się, postrzegszy lichotę y oszukanieg odszczepienstwa, do stolicy Piotra świętego, według hymnow Ruskich *Kamienia wiary*, udawali, nie wyliczone kładziono mendacia: on zas wielki rerum interpres czas pokazał tandem, iako się daleko udawcy mijali z prawdą. Coż iesli y oni ochynac się w tym brodzie musieli, nie podobna żeby mię tak nad onych pielęgowało szczęście, iakobym malitiosorum odia mógł obieżec, y Theoninum ich dentem w sławie mey nie uznał. Iednak in te Domine speravi, tys świadom summienia mego, że zbawienie dusze moiey, y staranie się o niebo, za manudukcyą łaski twey świętey, o ktorąmem cię nie poiednokrotnie usty y sercem prosił, do koscioła S. Rzymskiego mnie pociągnęło. Niech Disunio co chce na mię wali, atoli y ci, z ktoremi przemeszkiwac mi w niey zgubione lata przyszło, ieżeli się priwatą iaką z prawdy nie uwiodą, a tkną się summienia, dadzą swiadectwo o poczciwym pożyciu moim. Więc że niewinnosc y suspiciey ma byc prozna, pisałem do Wilna przyiachawszy zaraz, na początku ieszcze Maiu, na Wołyn y do Kijowa, a mianowice do Jego Mosci Oycy Mohiły, żeby nawrocenia się mego przyczyny wiedział; tudziesz przez pewne postance swoje sposobami słusznemi odebrał sprawy y obligi mnie przed tym powierzone, ktorem ea con-

fideratione wziął z sobą, a na Wołyniu nie zostawowałem, aby pod ten czas odjazdu mego, kiedy wszelakich na mię szukaiają suspicij, y różne o nawrocceniu sie moiem mysli wylegiają, malignoantium factionibus ukryte, lubo falszywego, pozornego iednak do kalumniowania mnie powodu nie mieli. Zostawiłem xięgi y inne rzeczy moie e meo własnie patrimonio przezemie nabyte, ktore iżeli zgina, moia będzie szkoda, y suspiciejy żadney nie poniosę: nie zostawowałem obligow lubo nie moich, atoli poleconych wierze moiej, abym iako deposit nieiaki, całe ie oddał temu, komu należą, a zatym się y od potwarzy, ktora mię od złych podkac miała, uchylił. Na ktore to moie listy y nie rychło y nie obyczajnie mentia iest iniquitas sibi, ale misterium malitiae postrzeżono, y z niczym odprawiono. Aby się tedy pokatnych mow prawdzie y niewinnosci nie przyiaznych kłamliwie zanotowali usta, aby y występki moie przeciw kosciołowi S. Rzymskiemu nie raz rzucone publiczne, publiczną testificatią moią zniesione były, poważyłem się nie polerowną w prawdzie, sumnienia się iednak, prawdy y Boga tykaiącą rozrywką prowadzić piro, przyczyny, ktore iako mnie do prawdy Katholickiej pociągneli tak każdego uważnego pociągnąć mogą, opisując. Nie priwata mi iaka a ni obietnice do wiary Katholickiej isc kazali, swiadkiem mi w tey mierze ten, ktory mię stworzył, bo to oboie przedzey bym miał w Disuniej, kędy y Iumenem y Rectorem y Mitropolitanskim konsistorystą byłem, y pięc Dekanatow abo Protopopij w moim zawiadywaniu miałem, kędy mi a ni na sławie, a ni na dostatkach nie zchodzilo y na potym indubitata fide spodziewałem się dalszey promocyey: nie te mię tedy zreczy, ktore przedzey zabić, a niżeli zbawić duszę mogą, do koscioła S. Rzymskiego przywiedli, ponieważ y nie spodziewałem się pierwey, y teraz się za nimi nie uganiam; ale mi tak czynić czytanie xiąg Oycow świętych starych Graeckich perswadowało: bo to uważyl, że co Święci napisali, to popisali Duchem nauczeni Świętym, zatym od prawdy odbłądzić się nie mogli, iakom tedy przeciwnych Disuniej, a Katholikom iedynomyslnych ich obaczył, zaraz im ręce dałem, a Bogu oddałem dzięki, że z nich taki pożytek duszy mey wyczerpnołem.

Prziymiż, czytelniku łaskawy, te przyczyny Przeznaczemu Narodowi Ruskemu odemnie podane, ktore lubo swiadome są tym, u ktorzych rozum w głowie, a w ręku xiąga nie goscim, od tak wielu Oycow Świętych y Historikow pewnych rozgłoszone, nie przeto iednak w tey sukience moiej światu pokazane testimonia potępiiające Disunią cenę tracą, bo ieżeli nie nowymi, prawdziwymi iednak, y dotąd ieszcze nie zbitymi wspieram się dokumentami: więc y to, że nihil novum sub sole, nowe wyiawszy grzechy y nowe Haerezye, na dowod starey prawdy, niech stare, y przeciw Rusi, za teraznieyszey Turkograecyey wymyslami idzie, niech Ruskie y Graeckie biią pisma. Nie racya to, ale głupa odpowiedz, y zniesienie trudnosci żadne, u Ru-

si zwyczajne, na przeciwne sobie stare *authoritates* mowic: *wiem to iusz dawno, stare to rzeczy, et caet.* Tym lepiej że nie nowe, nie wymyslane teraz, ale powszechną oną świętą starożytnością umocowane. Toć to *cardo rei*, tut *stati da hadati*, że od tak wielu set lat nie przełamione w prawdzie na Disunią walczą dokumenta, ktore iezeli zle, tedy powagi y starosci ich poruszyc, iezeli dobrze isc za nimi. Tylko to upor i roztrząszenie rzeczy mniey dba, o poznaniu prawdy nie myśli, ieno się sam żrze, że żadnym nie zadac dowodom y odpowiedziec. Ale ty, czytelniku, uważay zdrow te przyczyny, y bądź łaskaw.

Выдержки из самого сочинения:

1) Рисуя мрачными красками современное положение константинопольской столицы и других восточных архіепископій и епископій, заявляя, что тамъ царить симонія, каедры занимаютъ невѣжды, еретики, мясники (*rzeźnicy*) и т. п.,—авторъ продолжаетъ:

A co się rzeźnictwa tyce, pytać by tych, którzy z Kiiowa iesieni przeszley po confirmacją Cathechizmu swego do Wołoch iezdzili, przed nimi to, uty-kuiąc na swoiey Graeciey nieporządek y pokaranie Boże, powiadał Serigius Archimandrita Constantinopolskiej Cerkwie, człowiek w schismie zawołany: *ktorego, prawi, dzisia rzeźnikiem bydz widziałem, intro patrzalem, iako go wywodzono na czerniectwo, w tydzień zasię temuż Metropolie kłaniałem się*¹⁾; i któż iest chrzescianiem dobrym, y prawdziwym wiary s. Catholickiey wyznawcą, żeby to usłyszawszy nie westchnął, y nie zdziwił się tak wielkiemu nieszczęściu, tak srogiemu gniewu Bożemu, niszczącemu kraie tamte! Ten ktory y ręki swey podpisac nie umie, ten ktory bydlęcą wiuszywszy (sic) się posoką, woły ieno y barany rysowac umie, ten ktory wiek swoy zasadził na błazenstwie, nauczac, rządzić, do nieba prowadzić powierzone sobie narody może! Słepy ślepego prowadzi, y oba w ianę wpadną; atoli ten mitropilat Metropolitom, Archiereiem y owiec swych pasterzem. Widziemy często takich w naszych y Moskiewskich panstwach pieńiądze łudzących, aby množili symonią, y Turku złota nabawiali: da chłop prosty Baszy talarow tysiąc, da y Patryarsze, ali go oni zaraz na władcytwo promowuią: tam ten zas, ktorego rugowano, do Moskwy po sobole, aby symoniaka więtszą symonią przepłacił: iesli da więcey, ma dioccesią; postrzżeli się tantem y nadda, to confirmatus in malo, a ow y na

¹⁾ На поляхъ: *To słyszał od oycy Oxenowicza, ktory z Kathechizmem tym iezdził do Wołoch.*

honor, y na zdrowie antagoniscie zawsze czuha: y tak oblubienica iedna, przed dwiema miłosnikami w pokoju wysiedziec się nie mogąc, narzeka tylko na nieszczęście, y do Boga o pomstę woła, a dusze ludzkie giną. Tacy władcy w waszych krajach Asylla (sic) znachodzili, iako Sophyski, Stagonski, Dalmatski, y insi po Dorohobużach, Brahiniach, Turowach, Korcach, Zachorowach et cat. (Изъ *Rodz. I*, § 3).

2) *Въ Rozd. II, § 5, между прочимъ, читаемъ:*

. . . y, odnowiła w krajach Ruskich iednosc wiary: swiadkiem rozmaite przemyślowania y oycowskich od pięciudziesiąt lat y doley, lubo z krnąbrnymi postępowanie, żeby się abo zaprowadzić, aboli też y zapędzić do owczarni panskiej kozielekowie mogli: swiadkiem niedawne od niezwykniętego szczęśliwie nam teraz panującego Monarchy Władysława IV prywatne, wzbudzaiące do poznania y przyjęcia iedności świętej, listy do tych, którzy rozumieją, iakoby się na nich Disunio wspierała.

3) 1 § *III Rozd. приводимъ вполнѣ:*

Nie przeto iednak wskrzeszone fomentowane w Rusi schismata, wszelkiego pokarania Bożego próżne byli; przypomniec by ieno one fraternas principium Rossiae discordias, y iedynoutrobnych (że tak rzeknę) krwawe boie; przypomniec niewolę onę Batyego na Ruską Monarchią rzuconą; przypomniec ensem na potym Lituanicum, iako tym, ktorych w ręku miewał, nigdys on sławny y szeroki, y męstwem swiatu dziwny naród, usługiwac musiał; przypomniec y insze na Rus przypadające vergente in aliam partem fato odmiany szczęścia y rerum vicissitudines, ali przed oczyma pokaranie Boże. Więc iezeli dawne y były już rzeczy poruszyc nas nie mogą iako te, ktore z pamięci ludzkiej wyszli y następującemi się czasy abo poprawili, abo przemienili: to co przed oczyma zawsze mamy, czego się Ukraina, Podole, Pokucie, Wołyn, Moskiewskie kraie zawsze strachają, uważmy. Narod on ieszcze w przodku swym Chamie opuszczony od Boga, ktorzyby słusznym Noiego decretum podlegac miał Japhetowi, od ktorego lud Rossyski, taką już gorę wyleciał, że incursium iego w krajach przerzeczonych trudno, iezeli nie podoba zabieżeć. A co dziwniejsza et magis considerabile, w tych tylko krajach Ruskich Tatarczyn chorągwie swe rosposciera kiedy unionis hostes acerrimi, a gdzie zas iednosc swieta fundamenta swe doskonale rzuciła, tam o tey dzikiej szaranczey ledwo slychac. Czyni to Bog wszechmogący napominając y podając ad intendere narodowi Ruskiemu, aby się kajał Graecią. *boć już y o twoją skórę idzie, kiedy sasiud gorę.*

Schizma ich wprawiła w niewolę, tą y nam Bog przed oczy kładzie, kiedy ordynce na nas przepuszcza, kiedy mimo zamki y miasta Ruskie, tyśiąciami syrycą okrutnie zkrepowanych, lamentami obłoki przebiiających, iako psow na smyczu za szyję uwiązanych, za konnym pohancem boso biegających, abo słyehywamy, abo widywamy. Miłosierdzie to iest osoblive Panskie, ad respiscentiam drugim podane; chcieymy bowiem ieno na swiat oko rzucic, y rostrząsnąc uwagą, iakiemi łaski Bożey darami ukoronowane inne kraie, iak szczęśliwe od nieprzytciół, ktore się odszczepentwem od s. Stolice Rzymskiej nie zmazali.

4) *Извлечение изъ § 3, Rozdz. III:*

. . . . za tym wszyscy giną, a ignorantia z czasem idąc gorę bierze, ktora do czego Rus wprawiła kto nie widzi? Odięła Rusi Xiążęta Ruskie, ucieła iey nie mało pracemientey y honorow, pozbawiła ią dostatku y pompy dawney, odezwała od nieyże Panięta y szlacheckie familie, że teraz Rusi w Rusi zaledwo znajdzie, obnażyła ią z reputacyey u postronnych, kiedy ta niewiadomosc iey swiatu się wyiawiła: ano co się dowcipu tycze, może Rus zawsze ingeniis z polerowanszemi certowac narodami; co się y starania około nauk: są szkoły, są commoditates potemu, atoli iezeli w Academiach y Collegiach Katholickich, czego się Rusin nie nauczy, Kiiow y Hoszcza, y inne Disunickie Collegia, lubo na pracey operantium nie zchodzi, nie wiele rozumu przydadzą: *dumi się ieno tam, a nie gore, powiedział ktoś!*) a po wietszej części y to się verificuie, iż *działki w nich tylo pożytku odnoszą, że z cielat wyrostaiają w woły*. Nie pozwala czemus tego mądrosci Daru Ducha S. schismie: czyli się to dzieie, że przeciw iemu nie uważnie biee? czyli też aby u Katholików iey szukała, y lichotę swą poznawała? Obie te pono przyczyny naukam do Rusi zagradzaią: atoli iako pierwsza iest karaniem, tak druga osoblivym miłosierdnego Pana dobrodzieystwem. ô iako o wielu, ktorzy w Katholickich pobywali Akademiach, terazniejszych czasow mowic się może: *Nienawidzieli, ktorzy nie widzieli, co by było, czego nienawidzieli: ale iako przestali nie wiedziec, przedstawiają y nienawidziec* ²⁾ Co aby się y o wszystkich mowiło, zdarz iako naprędzsy dobrotliwy Jezuu.

5) *Извлечения изъ 1 § Rozdz. V:*

a) Odezwie się tu podobno Disunit y będzie potrząsywał zakonem S. Bazylego: bo pewna że się iuż niektorzy czerncy w schismie Bazylianami na-

1) На поляхъ: Smotr.: in Exethesi.

2) На поляхъ: Tertul: contra Gentes.

zywają; ale nie pokażą mi żadnego u siebie monastera, w którym reguły s. Bazylego, albo zachowane doskonale, albo czytanie kiedy publice, albo wiadomie przynamney tak, iako wiedzieć potrzeba byli. W Wilnie są reguły Leontego Karpowicza, pierwszego ich Archimandryty; w Skicie na Podgorzu Ezechiela mieysca tamtego fundatora; w Kuteyni ab ore Jhumena swego ieszcze żywego pendent; w Meżyhoru wtaż nullae regulae scriptae; toż w monasteru Pieczarskim, Nikolskim, Bratskim y Kijowskich innych, aż dopiero trzy lata temu Jzaiaszowi Kozłowi koncipowac ie kazano, zkoncipował y na soborze Kijowskim blisko prze-złym czytał: coż conclusum? nie; czemu? bo nie od Boga.

6) Kosciół s Katholicki na tym iest teraz, że y w prawdziwym zakonie y w Nowiciacie będąc y zostawszy kto professem, ieżeli roku w probie swey nie dokonczył, a nie miał woley y intentiey do inszego iakiego zakonu wstąpić, professią ma nie ważną każdy taki, y może wolnie in saeculum redire. Jeżełż Nowiciat nie dokonczony zakonnikiem bydz prawdziwym nie dopusci; a coż mamy rozumiec o tych, którzy y nie wiedzą co to iest Nowiciat, nie znaią co to proba, iakie przygotowanie do zakonu nie rozumieją. Owszem Nowiciat Papieskie wymysły u nich, y doswiadczenie przyszłego zakonnika sikofantią się tytułue. A to nie sikofantia, kiedy prostego chłopca, o ktorego pożyciu, zaba(wa)ch przeszłych y urodzeniu nawet nie wie żaden, byle by na suknię czerniecką pozwolił, zaraz professem y doskonałym czynią, y z tego ieszcze cieszą, że doskonałymi na tych miast zostawaią: ano w samey rzeczy doskonałości tam za pieniądz, wiadomości professiey y samego zakonu ani pytay.

6) *Изъясненіе узъ 3 § Розд. V:*

. . . . takie głupstwo w oney wielkiej niegdyś Monarchiey gurę wzięło, że dubium, aby był dziesiątek iaki premudrych ludzi, którzy by o wierze swey sprawie dali. Spytać by ieno Jhumenow onych y Archimandritow o tajemnicy pochodzenia Ducha S., o sławie świętych, o sądzie Poiedynkowym, o czyscu, o chlebie w Sakramencie prasnym, o głowie Cerkwie, o Sędzim (sic) kontrowersij, o formie Eucharistiey y innych nad zwyczaj Cerkwie swey teraznieyszey od Graecow Schismatykow przyjęty (sic), po więtszey części y cąknąc daley nie potrafią. Ieżeli z Kleryka, Zizanego, Antigrafy, Lamentu, Antidotu, ksiąg falszem y rozmaitemi haeresiami napełnionych, co przeczytawszy który kilka mieyse Doktorow s.s. zle wyrozumianych narabia: to iuż Theolog, iuż na nim Cerkiew polegac musi, iuż wielki u nich, ano w samey rzeczy tam kromia brody, ieżeli y ta iest, statku, umiejętności, wiadomości Pisma Bożego y wiary za pieniądz. O iak wiele tam Jhumenow, którzy

nie tylko o czym trudniejszym, ale o liczbie sakramentow y ich formach y materyach sprawy dac nie umieją. Nie zmyslam, Bog swiadkiem summienia mego, na ktorego karanie zarabiałbym, bym płonne udawał rzeczy, ale mając od schismatyckiey strony powierzone sobie Owruckie, Mozyrskie y Rzeczyckie Dekanaty abo Protopopie, w Polesiu onem głuchym y głupim, takich swieszczennikow znajdowałem, ktorzy po Rusku czytac expedite nie umieli chyba przesyllabizowawszy. Wino u nich do odprawowania Naswięszey Taiemnice Ciała y Krwie Panskiey, syta miodowa, albo kwas iaki, u porządniejszego zaś ocet winny; bo dostawszy wino kędy z Quaterkę, do roku, a czasem y daly chowaią; tegoż wina zażywaią na wsienoczne, tegoż do służby Bożey, czego same ich służebniki zabraniaią; żeby ochędostwo w Cerkwi iakie było, żeby się starali o piękność domu Bożego, żeby parafian uczyli, y przymowinąc szkoda. Zkądby zaś nieporządki wynikały, odkrywac nuditatem ich nie chciałbym, ale sami się wydaia, y swiat wszitek wola, że z głupstwa y niewiadomosci. Możeć bydź subiekt nie poslednieyszich po monasterach nie mało, ktorzyby się radzi uczyli y poznawali prawdę, ale confirmati in malo ich starsi, abo w iskiercie ieszcze dobre intentie zatłumiaią, abo ieżeli tego dokazac nie mogą, pracami iakimi cieszkimi, poczciwemi u siebie iednak, narzucaią, za tym y sami giną y drugim do zginięcia są przyczyną.

7) *Извлечение изъ § 4, Роздз. V:*

Nie zapomnie y tego pokazać, że Kijowski tak trzeletni Disunicki Synod nawrocceniu się memu nie pomału dopomogł, y od tak wielu lat zawzięte, a wahaiące się ieszcze, doskonale wsparł moię propositum, żebym iako naprzedziey siebie samego oddał Kosciółowi Powszechnemu, ponieważem z onego rzeczywiście wyczerpnął, że Disunio teraznieysza nie wie iako wierzy. Stanowiono tam Cathechism, tedy Cathechismu u Rusi dotąd nie było: iesli tak, toć y w ograniczeniu nie było wiary, zatym y pewności w dogmatach y artykułach, ktorym y ktorych wierzyć trzeba. Dowodził to iasnie argumentami szerokimi święty on mąż Meletius Smotryski¹⁾, y dowiodł, zaczym a praeteritis et iam orbi notis supersedeo, a dosyć też mi będzie kiedy ukaże y teraznieyszą po Senodzie iusz Kiiowskim wiary u Disunitow niewiadomość. O świętych zmarłych, ieżeli są w niebie y cieszą się z Oblicza Bożego, o sądzie pojedynkowym, o czyscu, o formie Eucharistiey, pewneć uczyniło conclusie, tak iednak że z niemi do Patriarchi trzeba, aby ie przyjął y appro-

¹⁾ На поляхъ: In Exeth. expost. 3.

bował, alias ich ieszcze za dogmata wiary nie mieć y- nie ogłaszać: toć o tych Artikułach ieszcze dubium; bo co do Wołoch z Kathechismem iachali byli, rebus infectis do domu iesieni ieszcze przesłey powrucili, z Konstantinopola zas ieszcze nulla resolutio, ieszcze parturiunt montes; co z tey tak długiey deliberaciey nascetur, nie wiemy: to ieno słyseć, iż Graecy się z tem odzywaią, że nas Rus uczyć wiary nie będzie. A iesliż w tych Artikułach ieszcze wątpliwosc, tedy przynamniemy co się tych artykułow tycze, Disunio y teraz nie wie iako wierzy. Rzecz tak iasna iako iasniesza bydź nie może. Do tego na wymysłach nowych funduiące się fantazy, nie patrzaiące w xięgi stare słowieńskie, Ruski narod przywodzą. O wszystkich pomienionych artykułach dawne u Oycow świętych są conclusie, y wyraznie ichże xięgi po Katholicku uczą, ale muti oratores non persuadent pertinaciae vocali.

LXVIII.

Протестація отъ имени кїевснago митрополита П. Могила противъ несправедливо возведеннаго на него ксендзомъ Калишевскимъ обвиненія въ укrywательствѣ якобы чернца-унїата Яна Казилковича.

1643 г. іюня 30.

Року тисеча шестсотъ чотырдесять третего месеца іюня тридцатого дня.

Передъ урядомъ и актами нинешними кгородскими, в замку его кор. милости Луцькомъ, и передо мною Андреемъ Гуляницкимъ, наместникомъ подстароства Луцкого, поневажъ панъ Ерій Кохановский, наместникъ замьку Кїевьского, тоє протестацїи знат з ранкуру якогос не хотел приняти, tedy постановившисе очевисто урожонїй панъ Остафей Выговьский, слуга ясне превелебного в Богу отьца Петра Могила, архиепископа метрополиты Кїевьского Галицкогo и всеє Руси, архимандрита монастыра Печерского, именовемъ его милости, также и именовемъ урожоного пана Яна Бобицкого, пленипотента его милости отьца метрополиты, скоро толко до ведомости пришла протестацїя нижеї менованая, соленитеръ светчилъ и протестоваль